

1861. aastal, ulatub üle kahekümne aasta. 1841. aasta lõpul, Pariisis, „Lendava hollandlase“ partituuri valmides, Wagner ühtlasi tegutses juba „Tannhäuseri“ ideega. Teekond kodumaale järgneval kevadel viib ta Wartburgist mööda ning seal tärkab mõte ühendada vana rahvajuttu Veenusmäest ja Tannhäuserist pool-ajaloolise pool-legendaarse lauliate võistlusega Wartburgi lossis 1207 aasta paigu. Vaevalt kuu aega hiljem, suvipuhkuseel mais 1842. pannakse kirja „Tannhäuseri“ esimene libreto-kavand, järgnevat 1842/43 aasta talv ei anna mahti alustatud tööd jätkata: on ju Wagneril juhtida Dresdeni ooperis ettekandele vastu võetud „Rienzi“ ja „Lendava hollandlase“ ettevalmistused, millele järgnes 1843 aasta alul nimetus saksik kuninglikuks õukapellmeistriks, nii et täit tööjõudu nõudev jooksevtöö Dresdeni ooperis kogu talve kestes ei lõppe nudki. Kevade jõudes asub aga Wagner inesti „Tannhäuseri“ kallale, ning 22-ks märks 1843 on libreto valmis. Veel samal suvel alustatakse kompositsioon, mida aga jooksvad töökohustused mitmei takistavad ja katkestavad, nii et partituur oma esialgses kujus lõpule viiakse alles 13-dal aprillil 1845 aastal.

Seegea pole aga „Tannhäuseri“ saamisluu kangelteki veel lõpetatud. Nüüd alles algab selle teose kirju saatus, algatades ühtlasi tolle võitluse Wagneri loomingu timber, mis ennekunulmatu ägedusega peetuna, mõnitusetega ihelt poolt ja jumaldamisega teiselt poolt, nii pea ei pidanud rahunema.

Augusti keskpaigu samal aastal algavad „Tannhäuseri“ proovid Dresdeni ooperis. Wagner oli „Rienzi“ ja „Lendava hollandlasega“ läbi lõõnud nii publiku kui arvustuse juures; nad töid talle koha ja kindustasid ta olemasolu. „Tannhäuseri“ aga tundus juba sedavõrd uudisena, et mitte öelda revolutsionaarsena, et kõige pealt hakkasid tõrkuma lauljad. Oma aja kuulsamaid saksa laulamaid, esimene Veenus, Wilhelmine Schröder-Devrient, pahnvatas lausa välja: „Teie olete geenius, aga te kirjutate nii pöörast kraami (verrichtes Zeug), et seda vaevalt saab laulda!“ Mõnigi osa ei talunud autori soovi kohaselt ämestuda ning Wagneril tuli teha kärpeid. 19. oktoobril 1845 oli „Tannhäuseri“ esiettkanne, nii siis ligemale täpselt 85 aasta eest. Väliispi näis nus teos saavutanud menu, kuid varsti selgus Wag-

nerile endale, et see menu põhiteneb vaid võõrrii mõistmisel: publik hindas seda, mis tuletas veel meele „Rienzi“ ja „Lendava hollandlase“ laadi; kõik uus aga ja Wagnerile endale väärtsilikum äratas võõristust, arvustajate hulgas aga kutsus esile otse võistluse, kus teineteist püüti ületada mahatgevate otsuste „vaimukamas“ sõnastuses. Üks kirjutab „Tannhäuseri“ parastavat silma karakterijoomisuse täielise puudumise läbi, teine arvab, Wagner pole kunstnik, ei matselt ega loomisjõeld. Aeg mõistab kohuti“ Kolmas iseloomustab „Tannhäuseri“ muusikat „dissonants-muusikaks“, neljas „ooperiks ilma lauluta.“ Viies väidab: „Ma ei usu, et Wagneri kompositsioonest al n uski pala teda üle elab. Tannhäuseri avamäng on päris vastik (ganz grässlich), arusaamatu ja kolmaka, pikk ja igav,“ ning Mendelssohn-Bartholdy võtab selle avamängu järgmisel aastal ühe Leipzigi Gewandhaus-kontserdi kavasse — „hoiatavaks näiteks, kuidas mitte ei pea komponeerima ja instrumenteerima.“ Ja tänapäeval püsib just „Tannhäuseri“ avamäng kõigi sümfoonia orkestrite kavas, kui populaarsemaid ja armastatumaid kontsertrapasid!

Ei aidanud, et Wagner teisest etendusest peale andis välja selatava „sissejuhatusse“, millele 1852 aastal järgnes Zürichis maapaos kirjutatud eriline brošüür: „Tannhäuseri ettekandmisest, sõnumik selle ooperi dirigentidele ja näitlejale.“ — ehasoodus sültumne jäi huljaks alaks püsima ning saavutas oma skandaalseina tipu Pariisi Suure ooperi kolmel etendusel 1861 aastal.

Kuid Wagner iseigi märkas varsti oma teose mõningaid puudusi, mida kõrvaldas hilsemate imbertöötustega. 1847 aastal sai „Tannhäuser“ uue, sealt peale kõikjal mängitava lõpu. Esialgu nimelt ei linnunud enam ei Veenus ega ka palverändurite koor Elisabeti laibaga lävale. Viimne otsustav kokkupõrge kahe vaenulise printsibi vahel, paganlik-patune Veenus-mägi ihelt poolt, kristlik-vooruslik Elisabet ja palverändurid teiselt poolt, märgiti vaid sümboolselt mõningate lavalistefektidega ja lava tagant kostivate kella- ja laulu helidega, selle asemel, et seda viimist võitlust ja kristlik-müstilise lõpnust võtin reaalselt kujutada, nagu see sünnib uues lõpus. Wagner ühendab ka tunduvalt kolmandat vaatust sissejuhatavat sümfoniilist plüti „Tannhäuseri palverän-